

ВПЛИВ ФАКТОРІВ ІНВЕСТИЦІЙНОГО КЛІМАТУ НА ІНДИВІДУАЛЬНЕ ІНВЕСТУВАННЯ

Світлана
Красножон,
ст. викладач
кафедри
банківських
інвестицій
ДВНЗ «Київський
національний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Дослідження проблем інвестування економіки завжди перебувало в центрі уваги економічної науки. Така ситуація зумовлена тим, що, визначаючи процес економічного зростання в цілому, інвестиції чинять вплив на всі сфери господарської діяльності. У сучасних умовах господарювання вони є найважливішим засобом забезпечення становлення економіки країни, структурних зрушень у народному господарстві, технічного прогресу, підвищення якісних показників господарської діяльності на мікро- та макрорівні. Активізація інвестиційного процесу є одним з механізмів соціально-економічних перетворень. Аналіз світового досвіду підтверджує, що іноземні інвестиції допомагають вирішенню проблеми недостатності власних грошей як джерела фінансування. При їх ефективному використанні країна може не тільки компенсувати нестачу внутрішніх інвестиційних ресурсів, а ще й підвищити ефективність виробництва та конкурентоспроможність вітчизняної продукції завдяки введенню новітніх технологій та засвоєнню проаналізованого прогресивного досвіду інших країн світу. Проте не можна стверджувати, що іноземні інвестиції є пріоритетним напрямом для вирішення цього питання в Україні. Вкрай важливим в даному разі є дослідження інвестиційного клімату країни.

Інвестиційний клімат безпосередньо впливає на основні показники соціально-економічного розвитку країни. Позитивний інвестиційний клімат сприяє вирішенню соціальних проблем, забезпечує високий рівень зайнятості населення, дає можливість оновлювати виробництво, провадити модернізацію й нарощування основних фондів підприємств, упроваджувати новітні технології тощо.

Ключовими стримуючими факторами інвестиційного клімату, котрі дезактивізують індивідуальне інвестування, є:

1. Відсутність в Україні сталої стратегії та відповідного загальнонаціонального плану дій, який має бути прийнятним та дотримуватися усіма політичними «командами» та бути орієнтованим на забезпечення усім суб'єктам економічних відносин рівних економічних прав та обов'язків у здійсненні фінансово-економічної діяльності. Суттєвим недоліком розбудови сприятливого інвестиційного клімату є фокусування політики переважно на розвитку великого бізнесу і відставання у

здійсненні регуляторної реформи, що гальмує розвиток підприємницького середовища в країні.

Зосередження заходів державних стратегій і програм на розподілі державних коштів чи наданні преференцій окремим групам господарюючих суб'єктів призвело до викривлення конкурентних можливостей на національному ринку та непрозорості в сфері розподілу ресурсів, не дало змоги сформувати на державному рівні єдине нормативно-правове поле реалізації економічної діяльності, яке у кінцевому підсумку і формує високомотиваційний інвестиційний клімат, привабливий для вітчизняних та іноземних інвесторів. Важливим негативним наслідком створення «інвестиційного клімату для обраних» стала втрата довіри суспільства до влади.

Зміни, які сталися внаслідок політичної реформи, не сприяли підвищенню впевненості суспільства у дієвості економічного курсу, зокрема – ключових його складових: політики щодо захисту прав приватної власності, ринку землі, механізмів ПДВ, стабіль-

ності курсу національної валюти, напрямів зовнішньоекономічної інтеграції тощо.

2. Обмеженість потенціалу залучення ПІІ в Україну через приватизацію державних підприємств. Попри існування певної кількості державних підприємств, під які можна залучати інвестиції, перспектива розвитку цього джерела залучення інвестицій стане обмеженою вже у короткостроковому періоді. Подальше залучення ПІІ в економіку України залежатиме від оперативності усунення не виправданих витрат, ризиків і бар'єрів для конкуренції, які стимулюють інвесторів здійснювати інвестиції. Малоперспективними вважаються також сподівання виграти в конкуренції за залучення інвестицій на основі низької вартості трудових ресурсів, оскільки цей чинник дозволяє залучати інвестиції лише в сировинні та низькотехнологічні сектори економіки.

3. Переобтяженість регуляторними нормами та складність податкової системи. Так, за даними Світового Банку, Україна за рівнем якості середовища для здійснення господарської діяльності посідає 128 місце з-поміж 175 країн, поступаючись усім країнам Центрально-Східної Європи та навіть більшості пострадянських країн, таким як Вірменія (34), Грузія (37), Казахстан (63), Киргизстан (90), Росія (96), Азербайджан (99), Молдова (103).

В Україні налічується 98 видів податкових платежів, на опрацювання та сплату яких компанії витрачають 2185 годин робочого часу щороку. При цьому підприємство має заповнити 92 сторінки податкових декларацій, тоді як середній в світі показник становить 35 сторінок. Між тим, наприклад, в Естонії підприємства сплачують 11 видів податків, на які витрачається лише 104 години, в Болгарії – відповідно 27 і 616, Польщі – 43 і 175, Казахстані – 34 і 156. Фактично податкова система України є однією з найбільш ускладнених та громіздких серед країн Центрально-Східної Європи, для яких ці показники складають 50 і 423 відповідно. За даним критерієм вона значно

поступається країнам ЄС-25 (найбільша кількість податків в Польщі – 43, Словенії – 34).

4. Суттєве податкове навантаження. Ставка податку на прибуток в Україні (25 %) є вищою, ніж у багатьох країнах Центрально-Східної Європи, проте, зважаючи на високу порівняно з країнами ЄС прибутковість вкладення капіталу, ця різниця не є значною перешкодою для інвестицій. Водночас стримуючим чинником для поліпшення інвестиційного клімату є механізм адміністрування податків, зборів та обов'язкових платежів, а також непрогнозованість дій уряду щодо встановлення та адміністрування інших податків та податкових платежів.

5. Недієздатність механізмів забезпечення ринкових прав і свобод інвесторів, а також низький рівень захисту інвесторів. Зокрема, найбільше відставання спостерігається за критерієм розкриття інформації, що ускладнює прихід на український ринок іноземних інвесторів, а також підвищує ризики придбання пакетів акцій, які не є контрольними, внаслідок зростання витрат на вивчення потенційних партнерів та загроз втрати оперативного управління інвестиціями.

Попри наявність важливих передумов, зокрема макроекономічної стабільності, значного прориву у лібералізації підприємницької діяльності, лібералізації зовнішньої торгівлі, міжнародного руху капіталу та оздоровлення фінансового сектору, в Україні зберігаються такі системні загрози для інвесторів як: політична нестабільність, нестабільне й непередбачуване правове поле, вади системи державного правочинства (зокрема, у сферах захисту прав власників та загрозового поширення «рейдерства», дисципліни виконання законодавчих актів), високий рівень корупції, тінізація економіки. Негативну роль відіграє пасивність держави у забезпеченні інституційного поля для поліпшення інвестиційного клімату через моніторинг та контроль за дотриманням прийнятих норм законодавства. За рейтингом захищеності прав власності, складеним Property Rights Alliance, Україна серед 70 найбільших країн

світу посіла 58 місце і поступається всім країнам Центрально-Східної Європи, зокрема, за такими критеріями, як незалежність судів, довіра населення до судів, корупція, захист прав інтелектуальної власності, авторських прав тощо. Недосконалість судової системи України де-факто використовується окремими бізнесменами як додаткова конкурентна перевага, що призводить до зниження рівня конкуренції та перенесення її у позаекономічну сферу.

6. Низький рівень ефективності законодавства з питань корпоративного управління, що обумовлює виникнення конфліктів та протистоянь із залученням силових органів, блокування діяльності підприємств, нагнітання соціальної напруженості. Зокрема, найгострішими проблемами є непрозорість системи реєстрації та можливість викривлення відомостей про акціонерів, розмивання капіталу внаслідок додаткових емісій акцій, блокування проведення зборів акціонерів тощо. Неврегульованим залишається питання прав міноритарних акціонерів, що знижує гарантії захисту прав власників та значно підвищує ризики інвестицій в економіку України.

7. Негативний міжнародний імідж України, який склався внаслідок відсутності масових успішних інвестиційних історій, які б могли слугувати засобом реклами національного інвестиційного клімату; низький рівень підготовки суб'єктів національної економіки до формування інвестиційних пропозицій; значні диспропорції регіонального та галузевого розвитку, що обумовлюють концентрацію інвестицій у вузьких сегментах ринків та територій; застарілість інфраструктури тощо.

Виходячи з вищезазначеного, необхідними завданнями державної політики є якісна ревізія існуючої системи формування та підтримання інвестиційного клімату України, стратегічний аналіз пріоритетів розвитку національної економіки, а також ідентифікація чинників, які обумовлюють неефективність нормативно-правових актів, що приймаються з метою підтримання сприятливого інвестиційного клімату України.

Інвестиційна політика є однією з найважливіших складових економічної політики сучасної держави. Практика господарювання підприємств в Україні свідчить про незадовільний рівень інвестиційної активності, високий рівень зношеності основних фондів, неефективну структуру національної економіки, недостатність обігових коштів тощо. Тому актуальною є проблема докорінної зміни інвестиційної політики в Україні, її спрямування на інтенсифікацію внутрішніх інвестиційних проєктів. Пошук ефективних напрямів підвищення активності інвестиційної діяльності залишається важливим напрямом наукових досліджень.

Взагалі активна інвестиційна діяльність в країні вирішує багато проблем, тому необхідно створити сприятливі умови для активізації внутрішніх інвестицій (головним внутрішнім інвестором є підприємницькі структури), залучити іноземні інвестиції (головними зовнішніми інвесторами є Німеччина та Кіпр), підвищити ефективність інвестиційної політики держави для створення дієвої та ефективної ринкової та соціальної інфраструктури, сформувати конкурентоспроможне середовище. Здійснення роботи по цих напрямках створює умови для поліпшення іміджу держави, розширення можливості міжнародного співробітництва, сприяння вирішення соціальних проблем, забезпечення високого рівня зайнятості населення, оновлення виробництва, модернізації й нарощування основних фондів підприємств, впровадження новітніх технологій.

З огляду на джерела надходження фінансових ресурсів на ринок цінних паперів можна виокремити три групи інвесторів:

- населення (тобто фізичні особи чи домогосподарства);
- корпоративні інвестори (підприємства);
- інституційні інвестори.

Дефіцит інвестицій для більшості підприємств не дає змоги перебудувати виробництво відповідно до сучасних вимог, а інвестори в свою чергу не хочуть вкладати гроші в такі підприємства, тому створюється свого роду замкнене коло.

В умовах, що склалися, найбільш ефективний вихід для України вважається у прискореному розвитку внутрішнього ринку капіталу. При ефективній організації обігу в народному господарстві внутрішніх інвестицій останні, на відміну від зовнішніх інвестицій, можуть стати постійно поновлюваним ресурсом. А це істотним чином вплине не тільки на економічний, а й на соціальний клімат у країні. Практичне вирішення цього завдання зробить позитивний вплив на багато інших проблем, які видаються сьогодні не вирішуваними: дасть можливість припинити відтік капіталів та укріпити економічну базу середнього класу. Найбільшим внутрішнім інвестором у нашій країні спроможне стати населення. За оцінками експертів, на руках у населення знаходиться від 40 до 50 млрд дол. При цьому, на 30 січня 2010 року загальний обсяг вкладів фізичних осіб становив 13 мільярдів доларів.

Виходячи з вищесказаного, можна стверджувати, що населення України володіє значним інвестиційним потенціалом. Завдання залучення грошових засобів населення в інвестиційний оборот частково полегшується тим, що характеризується високою цільовою спрямованістю.

По-перше, вільні інвестиції населення неоднорідні в регіональному відношенні. Наприклад, доходи населення таких міст, як Київ, Дніпропетровськ, Харків, Донецьк, Одеса і т.д. становлять більше 40% від грошових доходів усього населення країни.

По-друге, вільними грошовими коштами володіє достатньо значний за чисельністю прошарок населення. За даними Державного комітету статистики, 20% найбільш заможного населення України у 2009 році отримували 36% від усіх загальних доходів, у 2008 році вони вже отримали 40% від усіх загальних доходів.

У разі створення в Україні умов, сприятливих для індивідуальних інвестицій, можна отримати обсяг ресурсів, достатній для задоволення потреби економіки у додаткових ресурсах на достатньо тривалий період часу. Згідно з проведеним розрахункам, обсяг готів-

кових грошових коштів, які зберігаються в населення України, становить майже 70% прогнозованого на 2010 рік ВВП.

Індивідуальні інвестори найчастіше вкладають гроші на депозитні рахунки у банки або інвестують в успішно працюючі підприємства, а також популярним є такий напрям як спільне інвестування (не всі потенційні інвестори мають необхідні знання для самостійної діяльності на фондовому ринку).

Як показує світовий досвід, залучення заощаджень населення до інвестування економіки потребує створення системи страхування депозитів фізичних осіб. Чинна в Україні система компенсації вкладникам втрачених коштів є дуже недосконалою. Принцип її дії простий: банки сплачують відрахування до Фонду гарантування внесків фізичних осіб, а останній у випадку банкрутства банківської установи повертає не більше 500 гривень. В економічному механізмі реалізації державної інвестиційної політики практично відсутні інструменти стимулювання масового інвестора. Також, аналізуючи джерела інвестиційних коштів високорозвинених країн, можна виокремити таку особливість, що заощадження середнього класу є не менш важливою часткою з загальних інвестиційних ресурсів. В той час, як в Україні, середній клас лише формується.

Отже, починати, на нашу думку, слід з вирішення таких загальних проблем, як високий рівень інфляції, тривала політична і як наслідок законодавча нестабільність, незрозумілість багатьох законодавчих актів для іноземних інвесторів, незадовільний рівень фінансової системи країни, незадовільний рівень розвитку інфраструктури. Це ті проблеми, вирішенням яких має опікуватись держава. Проте не менш важливою є необізнаність більшості потенційних інвесторів в цій справі. Також завадою є стереотипи, які склалися у людей при вкладанні грошей у вітчизняні підприємства або банки (але вони не завжди небезпідставні), хоча, з іншого боку, саме нестабільність зазначених підприємств є результатом

політичної нестабільності, незрозумілості законів для населення, податкового тиску (внаслідок недосконалої податкової політики).

Підсумовуючи вищесказане, можна виділити основні шляхи вирішення проблем, які склалися в Україні для активізації індивідуального інвестування: потрібна підготовка необхідної правової та організаційної бази для підвищення дієздатності механізмів забезпечення інвестиційного клімату й формування основи збереження та нарощування конкурентоспроможності вітчизняної економіки. Для цього необхідно здійснити низку першочергових заходів з послідовної деполітизації економіки, формування єдиних стратегічних цілей та послідовності економічних реформ, незмінних за приходу до влади будь-яких політичних команд, забезпечення незмінності та гарантованості захисту ринкових прав і свобод інвестора. Зокрема:

1. Підготувати план дій щодо забезпечення сприятливого інвестиційного клімату у межах проголошених пріоритетів соціально-економічного розвитку, залучити до його розроблення та обговорення широке коло експертів, науковців, представників органів державної влади та бізнесу.

2. Розробити регіональні плани підвищення інвестиційної привабливості областей з урахуванням особливостей їх поточних рейтингів інвестиційної привабливості, забезпечити державний моніторинг їх виконання як одного з критеріїв успішної діяльності місцевих державних адміністрацій.

3. Поширити реалізацію обласними державними адміністраціями навчальних програм серед бізнесменів з підготовки інвестиційних пропозицій, складання інвестиційних бізнес-планів, юридичного супроводу інвестиційних проектів, управління інвестиційними проектами. Передбачити механізми надання державою послуг щодо підвищення кваліфікації та атестації фахівців у сфері інвестиційної діяльності.

4. Суттєво розширити спектр заходів конкурентної політики, зокрема – щодо запобігання антиконкурентним діям

національних та іноземних інвесторів на українському ринку, удосконалити методики та критерії виявлення проявів недобросовісної конкуренції з урахуванням реалій сучасної української економіки (останній Указ Президента «Про основні напрями конкурентної політики на 2002-2004 рр.» був прийнятий 19.02.2003 р.).

5. Підготувати перелік заходів щодо посилення відповідальності представників органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування за вчинення корупційних та інших дискримінаційних дій щодо інвесторів.

6. Поширити практику укладання прозорих угод між інвесторами та владою щодо взаємних зобов'язань у сфері конкурентної поведінки бізнесу та конкурентної політики держави на певних ринках на визначений середньо- і довгостроковий період часу.

7. Сформувати на основі спільної розробки Міністерства фінансів, Міністерства економіки, Міністерства транспорту і зв'язку, Міністерства промислової політики, Міністерства палива та енергетики, а також галузевих об'єднань підприємців довгострокову програму державного та змішаного інвестування в розвиток телекомунікаційної, транспортної та енергетичної інфраструктури.

ВИСНОВОК

Отже, до шляхів активізації інвестування в Україні можна віднести такі:

1. Реформу підприємств, яка передбачає перехід до загальноприйнятих у світовій практиці стандартів бухгалтерського обліку, оцінку основних виробничих фондів відповідно до їх реальної ринкової вартості, суттєве покращення корпоративного управління.

2. Страхування майна (особливо великих підприємств).

3. Розвиток інфраструктури, форм і методів залучення до інвестиційної сфери заощаджень населення.

4. Іпотеку. Необхідно активно сприяти становленню системи житлового іпотечного кредитування, формуванню вторинного ринку іпотечних кредитів для залучення у сферу банківського кредитування вагомих довгострокових позабюджетних фінансових ресурсів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Реверчук С. К.* Інвестологія: наука про інвестування [Текст] : Навч. посібник / С. К. Реверчук. - К. : Атіка, 2001. - 264 с.
2. *Долінська Т., Юр'єва Т.* Інвестиційний клімат України та шляхи його формування // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. - 2010. - Вип.25./ - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/prei/2010_25/dolinska.pdf.
3. *Заярна Н.М., Крента І.Д.* «Шляхи та напрями активізації залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України // Національний лісотехнічний університет України. Науковий вісник. - №17.2. - 2007. - С. 160-165.
4. *Ніколаєва А.М., Гаврук Ю.В.* Інституційні інвестори як фінансові посередники на фондовому ринку // Економічний форум. - №2. - 2011.
5. *Кубліков В. К.* Аналіз джерел інвестиційних ресурсів в основний капітал підприємств України // Вісник. — Кривий Ріг, 2009. — N13 (19). — С.85–88.
6. *Шик Л.М., Скоробогатова Н.Є* Стан іноземного інвестування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / / Вісник Запорізького національного університету. - №3. - 2010. - С. 217-224.
7. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>

РІШУ